

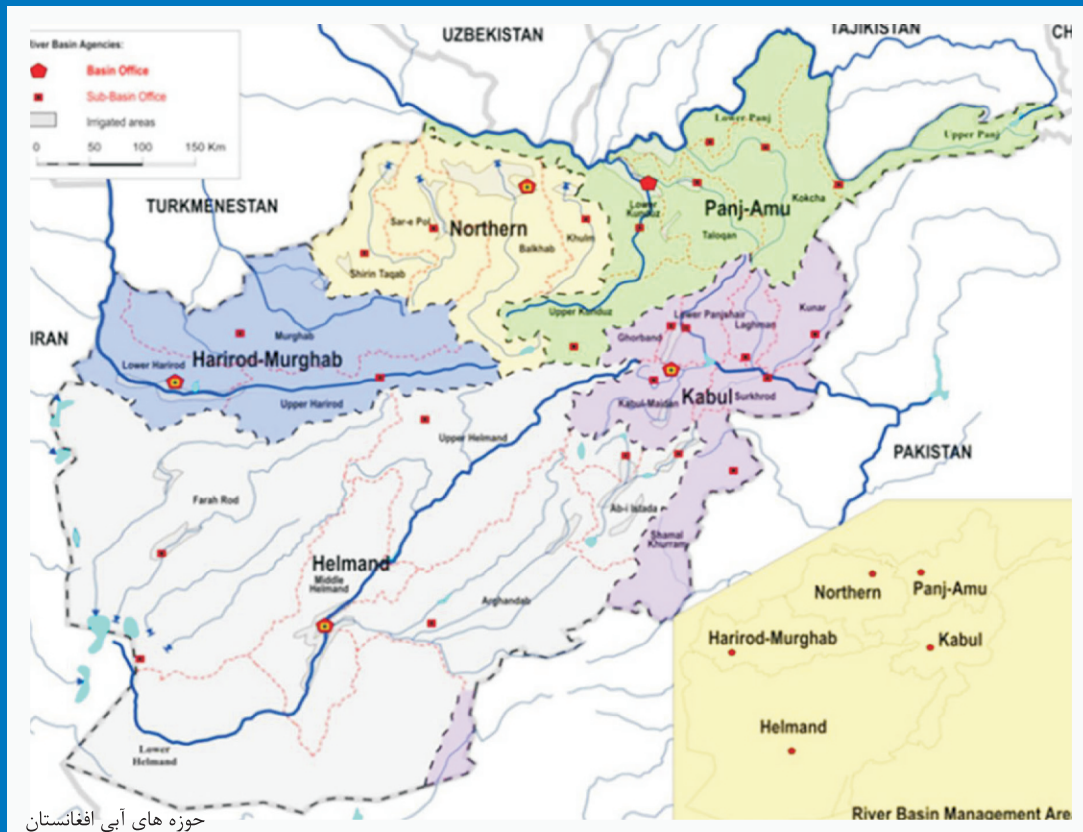
هیدروپولیتیک افغانستان

هایدروپولیتیک افغانستان

Hydropolitics of Afghanistan

معاون سر محقق سید عمر اعزامی

ش. ۱۳۹۹ هـ.

حوزه های آبی افغانستان

معاون سر محقق سید عمر اعزامی

Associate Professor Sayed Omar Ezamy

ISBN 978-9936-661-02-8

9 789936 661028

2020

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
اکادمی علوم
معاونیت بخش علوم بشری
مرکز علوم اجتماعی
انستیتوت حقوق و علوم سیاسی

میدروپولسٹیک افغانستان
پ پ پ

شناسنامه کتاب

- نام کتاب: هایدر و پولیتیک افغانستان
- مؤلف: معاون سرمحقق سید عمر اعزامی
- استاد رهنما: پوهنوال محبوبه حقوقمل
- ایدیت و اهتمام: محقق غلام نبی حنیفی
- ناشر: ریاست اطلاعات و ارتباط عامه اکادمی علوم افغانستان
- سال چاپ: ۱۳۹۹ ه.ش/۲۰۲۰ م.
- محل چاپ: الهام نبی زاده، کابل – افغانستان
- تیراژ: ۵۰۰ جلد
- ISBN – ۹۷۸-۹۹۳۶-۶۶۱-۰۲-۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشگفتار

در میان تمام نعماتی که از جانب خداوند (ج) به انسان اعطاء شده، آب از جایگاه ویژه و بلندی برخوردار است؛ آب اساس خلقت، سرچشمه زندگی، مایه رحمت، دریچه معرفت، وسیله سعادت، نشانه قدرت و ادامه حیات انسان در دنیا و آخرت است، کره زمین به وسیله آب زنده گردیده و بدون آن هیچ ذی روحی اعم از انسان، حیوان و نبات را یارای جنبش و رویش در این کره خاکی نمی‌باشد.

شگفتی‌های آب در هر زمانه‌ای مورد مطالعه علما و دانشمندان قرار دارد و هرغواصی با شنا در این بحر بیکران، مراد خود را می‌جوید. از بدو تاریخ تا اکنون هیچ پژوهشگری از بحث و فحص در مورد آب خسته نشده و از فیوضات آن بی‌بهره نمانده است. آب در قرون گذشته بنا بر فراوانی و کم بودن نفوس جهان، چندان مورد توجه پژوهشگران نبوده، مگر ازدیاد روزافزون جمعیت جهان، انکشاف زراعت و صنعت و ازدیاد تقاضا برای دسترسی به آب، ارزش آن را چند برابر ساخته است. امروزه آب نه تنها عنصر مهم برای ترقی و انکشاف جوامع است، بلکه آب به عنوان یک ماده مهم حیاتی، یکی از عناصر مهم اقتدار دولت‌ها نیز به شمار می‌رود. چنانکه کشورهای دارای منابع غنی آبی در دنیا از اعتبار و پرستیژ بلندی برخورداراند.

همزمان با تشدید رقابت بر سر دسترسی به منابع آب قابل استفاده مشترک میان کشورها، آب به صفت یک عنصر استراتژیک در عرصه بین‌المللی مطرح شد و توجه جدی سیاستمداران را به خود جلب کرد. با دخیل شدن پای سیاست در جریان آب، پژوهشگران در صدد مطالعه بیشتر در این عرصه شدند و در حوزه علوم سیاسی مبحث جدیدی را به نام هایدروپولیتیک (سیاست آبی) ابداع کردند. هایدروپولیتیک عبارت از مطالعه قدرت برخاسته از آب بوده، پالیسی‌های مربوط به اداره و مهار آب‌های جاری، بهره‌برداری مؤثر و منصفانه از آب‌های مشترک و حل اختلافات ناشی از ادعاهای مالکیت بر آب‌های فرامرزی را در بر می‌گیرد.

موضوع تحقیق این اثر، کسب آگاهی از سیاست آبی افغانستان است، دانشی که در کشور ما قدامت چندانی ندارد، ولی در سال‌های اخیر بنا بر تشدید رقابت دول همسایه، برای جاری نگهداشتن بی‌رویه رودخانه‌های سرازیر شده از آسمان و زمین افغانستان به خاک

کشورهای خویش، کسب ارزش نموده و توجه پژوهشگران و سیاسیون افغان را به خود معطوف داشته است.

تلاش این صاحب قلم در مراجعه به ارگان‌های رسمی، برای دستیابی به سیاست مدون آبی کشور به صورت مجزا یا برگرفته از اصول سیاست خارجی، قانون آب و سایر اسناد تقنینی و رسمی افغانستان به جایی نرسید تا در روشنی مواد آن‌ها، بر روی ابعاد مختلف آن استناد می‌شد، مگر با آنهم نگارنده به اساس پلان ستراتیژیک اکادمی علوم افغانستان با جمع آوری برخی معلومات از مراجع مختلف دربارهٔ سیاست آبی افغانستان از منابع محدود در داخل و خارج کشور، رسالهٔ خود را تحت عنوان (هایدروپولیتیک افغانستان) به رشتهٔ تحریر در آوردم تا بخواست خدا این کار آغازی باشد به مقصد تدوین موضوع سیاست آبی، توسط دست‌اندرکاران سکتورهای مربوط.

در اخیر لازم است تا از همکاری بی‌شائبهٔ ارگان‌های رسمی (مرکز مطالعات ستراتیژیک وزارت امور خارجه، وزارت انرژی و آب و ریاست اکادمی علوم افغانستان) و استادان محترمی که در رهنمایی این اثر علمی و نگاشتن تقاریر به من افتخار بخشیده‌اند؛ کمال سپاس را داشته باشم. همچنان از مدیران و کارمندان کتابخانهٔ اکادمی علوم، کتابخانهٔ وزارت انرژی و آب، کتابخانهٔ مرکز مطالعات ستراتیژیک و کتابخانهٔ انستیتوت دیپلوماسی وزارت امور خارجه و نیز رؤسای شعبات معینیت آب وزارت انرژی و آب که در تهیهٔ کتب، رسالات، نشرات چاپی و معلومات تخنیکی مرا کمک نمودند؛ هکذا از همکاری بی‌شائبهٔ دوست عزیز عبدالاحد ناصری در قسمت گردآوری معلومات از سایت‌های انترنتی در بارهٔ سیاست‌های آبی و از زحمات و کوشش‌های خستگی‌ناپذیر آن عده عزیزانی که در کمپوز و دیزاین این اثر با حوصله‌مندی و عطف توجه مطابق فرمایش و توصیه‌های بنده در کار تایپ، دیزاین، صحافت و تبویب اثر با من همکاری نموده‌اند. همچنان از اعضای محترم شوراهای علمی چهارگانهٔ اکادمی علوم که در مطالعه و تدقیق این اثر مساعی به خرج داده‌اند و بالاخره از ریاست اطلاعات و ارتباط عامه اکادمی علوم و جناب محقق محترم حنیفی صاحب که در ویرایش و چاپ اثر، با دقت و ژرفنگری اهتمام نمودند، از تهٔ دل سپاسگذاری می‌نمایم و برای همه فرهیختگان و عزیزان نامبرده، از خداوند متعال اجر دارین استدعا دارم.

بااحترام

اعزامی

فهرست

صفحه	عناوین
أ.....	نظر استاد رهنما.....
ج.....	تقریظ.....
ه.....	تقریظ.....
ز.....	تقریظ.....
۱.....	مقدمه.....

فصل اول

مروری به گذشتهٔ موضوع..... ۹

فصل دوم

معلومات عمومی دربارهٔ آب..... ۲۹

۳۱.....	اول: اهمیت حیاتی آب.....
۳۲.....	الف: آب مایهٔ حیات و مادهٔ شگفت‌انگیز.....
۳۶.....	ب: اهمیت آب در ارزش‌ها و روایات دینی.....
۳۶.....	۱: اهمیت آب در آیات قرآنی.....
۴۰.....	۲: اهمیت آب در احادیث نبوی صلی الله علیه و سلم.....
۴۲.....	۳: اهمیت آب در ادیان دیگر.....
۴۳.....	دوم: منابع آب، انواع و دوران آن در طبیعت.....
۴۳.....	الف: -انواع منابع آب.....
۴۳.....	۱ - آب موجود در اتموسفر (نزولات جوی).....
۴۴.....	۲- آب‌های سطح الارضی (جاری).....
۴۵.....	۳- آب‌های زیرزمینی.....
۴۵.....	ب: دوران آب در طبیعت.....
۴۸.....	سوم: رابطهٔ آب با سیاست.....
۴۹.....	الف: رابطهٔ آب و سیاست در سطح ملی.....
۵۰.....	ب: رابطهٔ آب و سیاست در سطح منطقه.....

- ج: رابطه آب و سیاست در سطح بین‌المللی ۵۱
- چهارم: ارزش امنیتی و اقتصادی آب ۵۲
- الف: ارزش امنیتی آب ۵۳
- ب: ارزش اقتصادی آب ۵۸
- ۱: نقش آب در انکشاف سکتور زراعت ۶۰
- ۲: نقش آب در انکشاف سکتور صنعت ۶۱

فصل سوم

وضعیت حقوقی رودخانه‌های بین‌المللی در پرتو حقوق دریاها.... ۶۳

- اول: نظریات علمای حقوق بین‌الملل درباره مالکیت آب‌ها ۶۷
- الف: نظریه یا اصل حاکمیت سرزمینی مطلق ۶۷
- ب: نظریه تمامیت سرزمینی مطلق ۷۰
- ج: نظریه یا اصل استفاده مشترک (مشاع) ۷۱
- د: نظریه محدودیت استفاده آزاد ۷۳
- دوم: قواعد حقوق بین‌المللی درباره نحوه استفاده از رودهای بین‌المللی ۷۴
- الف - قوانین بین‌المللی ناظر بر رودخانه‌های مشترک و نارسایی‌های آنها ۷۶
- ۲: معاهدات راجع به رودخانه‌های بین‌المللی ۷۸
- ۳ - انگیزه‌های بروز اختلاف بر سر استفاده از رودخانه‌های بین‌المللی ۷۸
- ۴: نقش کنفرانس‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در تدوین قواعد رودخانه‌های بین‌المللی ۷۹
- ۵: نارسایی‌های قوانین بین‌المللی ناظر بر آب رودخانه‌های مشترک ۸۳
- ب: تعامل دولت‌ها و رویه قضایی بین‌المللی در مورد نحوه استفاده از آب‌ها ۸۵

فصل چهارم

تصامیم نهادهای بین‌المللی در مورد بحران آب ۸۹

- اول: معضلات ناشی از کم‌آبی ۹۲
- الف: معضله کم‌آبی در افغانستان ۹۹
- ب: معضله کم‌آبی در سایر کشورها ۱۰۴
- دوم: آب؛ سبب اصطکاک منافع میان دولت‌ها ۱۰۷
- الف: آب سبب تقابل میان افغانستان و دول همسایه ۱۰۸
- ۱- میان افغانستان و ایران ۱۱۱

.....	معاهده هلمند	۱۱۱
.....	عکس العمل افغان‌ها در برابر معاهده هلمند	۱۱۹
.....	عکس العمل ایرانی‌ها در برابر معاهده هلمند	۱۲۲
.....	تخلفات دولت ایران از معاهده هلمند	۱۲۹
.....	۲- میان افغانستان و پاکستان	۱۳۱
.....	۳- میان افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی	۱۳۵
.....	ب: آب سبب اصطکاک منافع، میان سایر دولت‌ها	۱۳۹
.....	سوم: تشکیل شورای جهانی آب	۱۴۳
.....	چهارم: تصاویر نهادهای بین‌المللی در مورد بحران آب	۱۴۸
.....	پنجم: مساعی افغانستان در مورد حصول حق ترانزیت و راه‌یابی به بحر	۱۵۶

فصل پنجم

مطالعه و بررسی حقوقی وضعیت حوزه‌های آبی افغانستان ... ۱۶۳

.....	اول: حوزه آبی هلمند	۱۶۵
.....	الف: وضعیت جغرافیایی	۱۶۵
.....	ب: وضعیت حقوقی	۱۶۸
.....	ج- موضع فعلی ایران در مورد تقسیم آب رود هلمند	۱۷۳
.....	دوم: حوزه آبی آمو	۱۷۴
.....	الف: وضعیت جغرافیایی	۱۷۵
.....	ب: وضعیت حقوقی	۱۷۸
.....	ج: استفاده وسیع و بی‌رویه همسایگان از آب دریای آمو	۱۸۳
.....	سوم: حوزه آبی کابل	۱۸۵
.....	الف: وضعیت جغرافیایی	۱۸۶
.....	ب: وضعیت حقوقی	۱۸۸
.....	ج: اهمیت دریای کابل برای پاکستان	۱۹۰
.....	چهارم: حوزه آبی غرب	۱۹۱
.....	الف: وضعیت جغرافیایی	۱۹۲
.....	ب: پیشینه وضعیت سیاسی	۱۹۴
.....	ج: وضعیت حقوقی	۲۰۲
.....	پنجم: حوزه آبی شمال	۲۰۴

- الف: وضعیت جغرافیایی ۲۰۴
- ب: وضعیت سیاسی ۲۰۷
- ج: وضعیت حقوقی ۲۰۹

فصل ششم

- مشی سیاست آبی افغانستان ۲۱۱
- اول: تنظیم و اداره آب‌های داخلی ۲۱۴
- الف - ضرورت مدیریت منابع آب‌های داخلی ۲۱۶
- ب - پالیسی‌های مدیریت منابع آب‌های داخلی ۲۲۳
- دوم: تنظیم و اداره آب‌های مورد استفاده مشترک ۲۲۹
- الف - ضرورت مدیریت آب‌های فرامرزی ۲۳۱
- ب - اولویت‌های مدیریت منابع آب‌های فرامرزی ۲۳۴
- ج - کمیسیون پالیسی‌ساز مدیریت آب‌های فرامرزی ۲۳۷
- سوم: موانع و چالش‌های مدیریت آب‌ها ۲۴۰
- چهارم: طرح‌های عملی برای حل معضلات آب‌های جاری افغانستان ۲۵۰
- نتیجه‌گیری ۲۶۳
- پیشنهادات ۲۷۱
- مآخذ ۲۷۵
- ضمایم و جدول‌ها ۲۸۴
- زندگینامه مختصر مؤلف کتاب ۳۰۳

نظر استاد رهنما

به مقام ریاست محترم اکادمی علوم افغانستان!

اثر علمی و پژوهشی محترم محقق سید عمر اعزامی که تحت عنوان هایدروپولیتیک (سیاست آبی) افغانستان، در شش فصل شامل یک مقدمه، محتویات فصول، نتیجه گیری و پیشنهادات تهیه و تنظیم گردیده بود، مطالعه گردید. البته این یک حقیقت انکارناپذیر است که آب به حیث مهم ترین عنصر دوام زندگی انسان ها در تمام ادوار تاریخ و به خصوص در سال های اخیر در تمام جهان ارزش زیادی کسب کرده و در محافل سیاسی، بحث اول و مهمی دولت ها را تشکیل می دهد؛ از همین جاست که دسترسی به آب، دسترسی ملت ها به سعادت و خوشبختی محسوب شده و از لحاظ سیاسی و اقتصادی این ماده حیاتی از ارزش بلندی برخوردار است تا حدی که در قرن بیست و یکم، عامل عمده جنگ و منازعه میان کشورها موضوع آب پیش بینی شده است.

اما آب این ماده حیات بخش برای مردم، سرزمین و جغرافیای به نام افغانستان که مردم آن برای سال ها و دهه های متمادی در کنار دریاها و خروشان شان، تشنه لب زیسته اند و نیازمندی شدید به توسعه و انکشاف داشته و دارند، نهایت سرنوشت ساز می باشد.

نویسنده اثر فوق الذکر در این راستا خطوط مشخص و مهمی را در بخش عوامل و ناهنجاری های داخلی از بافت ژئوپولیتیکی در حوزه های بالادست که خوشبختانه دریاها و افغانستان در آن موقعیت قرار دارند، اما نه در گذشته ها و نه هم اکنون از آن استفاده مؤثر و درست صورت نگرفته، بحث مفصل کرده و به صراحت مشکل کنونی بی سرنوشتی جریان دریاها و خروشان این سرزمین را غیر از عوامل داخلی شامل مدیریت ناسالم، عدم آگاهی، پرسونل مربوطه، نارسایی های جغرافیایی و بسا عوامل دیگر دانسته، سپس به بیان و شرح نتایج جنگ های داخلی و بحران زنجیره ای که کشورهای همسایه، قدرت های منطقوی و ابر قدرت ها در اشتعال آن سهم دارند و بر وخامت و تداوم جنگ و بحران و استفاده از آن به نفع کشورهای شان، افغانستان را تحت تهدید و فشار قرار می دهند، پرداخته و تذکر داده که

افغانستان به حیث یک کشور محاط به خشکه از داشتن راه آزاد به بحر محروم است. از همین جهت نامبرده متذکر می‌شود که سیاست آبی یا هایدروپولیتیک، بخش عمده سیاست خارجی افغانستان به حساب می‌رود و واضعان سیاست خارجی افغانستان در مقابل کشور و نسل‌های امروز و فردا، مسئولیت و مکلفیت تاریخی دارند تا با تلاش‌ها و همکاری‌های دوامدار، زمینه ارتقای دیپلوماسی آب را بهبود بخشیده و به شکل عادلانه مطابق قوانین، نورم‌ها، تعاملات ملی و بین‌المللی توسعه ببخشند تا از هدررفتن و سرگردانی بیشتر از هفتاد فیصد آب دریا‌های خروشان کشورمان که کشورهای همسایه به بهانه آب‌های بین‌المللی می‌خواهند به‌طور مجانی از آن استفاده دلخواه کنند، جلوگیری شود.

قابل تذکر می‌دانم که پژوهش‌های بی‌طرفانه علمی و تحقیقی می‌تواند منادی دوران‌های نوین علمی و تأمین‌کننده منافع ملی کشورها به‌خصوص کشورهای باشد که بنابر بی‌عدالتی و به یغما رفتن سرمایه‌ها و داشته‌های ملی شان توسط قدرت‌های بزرگ، حقوق تلف شده شان اعاده شود.

بناءً این‌جانب اثر محقق محترم اعزامی را مثبت ارزیابی نموده و او را مستحق ترفیع به رتبه علمی معاون سرمحقق می‌دانم و در آینده موفقیت‌های زیادی برای شان از بارگاه خداوند بزرگ آرزو می‌کنم.

پوهنوال

محبوبه «حقوقممل»

تقریظ

به اساس نامه شماره (۱۵۵۱) مؤرخ ۱۳۹۷/۱۲/۷ ریاست اکادمی علوم افغانستان، اثر علمی - تحقیقی محقق سید عمر اعزامی را تحت عنوان «هایدروپولیتیک افغانستان» که جهت رایه تقریظ به اینجانب سپرده شده بود، مطالعه نمودم.

این اثر علمی دارای یک مقدمه، شش فصل، نتیجه گیری، پیشنهادات و فهرست منابع می باشد. نخستین فصل آن به مرور گذشته موضوع اختصاص یافته و مسایل مربوط به آب با پیشینه تاریخی آن بیان گردیده است. همچنان در پایان این فصل برخی از منابع عمده که در تحریر این اثر از آنها استفاده صورت گرفته است، به طور خلاصه به معرفی گرفته شده است. فصل دوم اثر شامل معلومات عمومی درباره آب بوده، محقق ضمن توضیح اهمیت حیاتی آب در قرآن مجید، احادیث نبوی (ص) و سایر ادیان، منابع و دوران آب را در طبیعت، رابطه آن را با سیاست و ارزش امنیتی و اقتصادی آب را به بررسی گرفته است. نظریات علمای حقوق بین الملل درباره آبها، قواعد حقوق بین المللی در مورد مالکیت آبها، موضوعات شامل فصل سوم بوده، محقق تشکیل شورای جهانی آب و مساعی افغانستان در مورد حصول حق ترانزیت و راه یابی به بحر، معضلات ناشی از کمبودی آب در افغانستان و سایر کشورها، آب سبب تقابل منافع میان افغانستان و دول همسایه و چگونگی امضاء معاهده آب هلمند و تخلفات جانب ایران از آن را در فصل چهارم این اثر بررسی نموده است.

در فصل پنجم، پنج حوزه آبی افغانستان: هلمند، آمو، کابل، غرب و شمال باذکر اوضاع جغرافیایی و وضعیت حقوقی آنها، به مطالعه و بررسی گرفته شده و معضلات ناشی از استفاده سوء دول همسایه از حوزه های آبی افغانستان، برجسته گردیده است.

محقق محترم در فصل ششم، ضمن مطالعه پالیسی و مدیریت منابع آب های داخلی و فرامرزی، موانع و چالش ها فراراه اداره آب های جاری افغانستان، خاصاً آب های مورد استفاده مشترک را به بررسی گرفته، طرح های عملی قابل توجهی در حل معضلات موجود

را ارایه داشته است. در اخیر از یافته‌های تحقیق خویش نتیجه‌گیری نموده، پیشنهادات مفید و مؤثر را به ارگان‌های ذی‌ربط محول نموده‌است.

با ذکر مطالب فوق، از آنجائیکه اثر علمی- تحقیقی محقق محترم سید عمر اعزامی در مطابقت با مقررات، لوایح و رهنمودهای اکادمی علوم نگارش یافته است. اینجانب اثر موصوف را مثبت ارزیابی نموده و برای ترفیع به رتبه علمی معاون سرمحقق کافی و بسنده می‌دانم. در اخیر از خداوند متعال برای ایشان موفقیت‌های بیشتری را در انجام تحقیقات علمی بعدی، تمنا می‌نمایم.

سرمحقق

محمد موسی رحیمی

تقریظ

د افغانستان د علومو اکاډمي د حقوقو او سیاسي علومو د انستیتوت غړي بناغلي څېړندوی سید عمر اعزامي د "هایدرو پولیتیک افغانستان" تر سرلیک لاندې علمي - څېړنیز اثر چې د مقام د محترم ریاست له لوري د ۱۳۹۷ هـ.ل کال د کب د میاشتې په ۷ نېټه د ۱۵۸۳/۱۵۵۰ گڼې مکتوب په واسطه د تقریظ لپاره ماته را سپارل شوې وه، له مطالعې او کتنې وروسته خپل تقریظ په لاندې ډول وړاندې کوم:

اوبه د طبیعي سرچینو څخه یو ستراتیژیک عنصر دی او د هغو کمښت یا نشتون د انسانانو ژوند د گواښونو سره مخامخ کوي او د وگړو او هېوادونو ترمنځ د شخړو او آن جگړو سبب کېږي. له دې امله هایډروپولیتیک یا د اوبو سیاست په یوه هېواد کې د اړونده چارو د سمون لپاره له مهمو موضوعگانو څخه گڼل کېږي. که څه هم د اوبو موضوع په ځانگړې توگه له دوهمې نړیوالې جگړې وروسته د افغانستان په سیاست کې مهم ځای وموند خو د هغو اړونده چارو د سمون لپاره دولت ټاکلې تگلاره او ستراتیژي نه درلوده. د ملي یووالي حکومت، د زیاتو گواښونو او ستونزو سره سره، د لومړي ځل لپاره د ملي قدرت د یوه مهم عنصر په توگه د افغانستان د اوبو اهمیت مطرح کړ او د اوبو د تگلارې، ستراتیژي او د هغو د قانوني چوکات د بشپړولو کار یې پیل کړ. لدې امله د لیکنې لپاره ددې موضوع غوره کول هم څېړنیز - علمي ارزښت لري او هم د حکومتي ادارو او چارواکو لپاره د چارو د سمبالښت لپاره گټور کار دي.

دا اثر چې په سریزې سره پیلېږي، شپږ څپرکي لری، په نتیجه گیری، وړاندیزونو، اخځلیکونو او ضمیمو سره پای ته رسېږی. په دې علمي - څېړنیزه اثر کې لیکوال د بېلابېلو سرلیکونو په ترڅ کې د موضوع مختلف اړخونه څېړلي او په پای کې یې د موضوع په اړه وړاندیزونه کړي دي. د اثر زیاته برخه د افغانستان د اوبو څو گونې حوزو معرفي، د هغو حقوقي وضعیت او مدیریت ته بېله شوې ده. څېړونکي د اثر په لیکلو کې له مختلفو

معلوماتي او علمي سرچنيو، تقنيني سندونو څخه گټه اخيستي او دا کار يې د علمي معيارونو او د څېړنې د منل شوو اصولو سره سم تر سره کړی دی.

د اثر بله مهمه موضوع د اوبو په اړه د افغانستان سره د گاونډيو هېوادونو ستونزې دي. په دې اړه ليکوال په بې پلوی سره د واقعيتونو په رڼا کې موضوع په علمي توگه څېړلې او نتيجه اخلي چې په افغانستان کې د څو وروستيو لسيزو نا امنيو او جگړو يو مهم علت هم د افغانستان په کورنيو چارو کې د ځينو گاونډيو هېوادونو لاس وهنه ده چې په دې توگه غواړي د افغانستان اوبه د پخوا په شان يادو هېوادونو ته جريان و لري. ليکوال په دې اړه د افغانستان حکومت ته وړاندیزونه لري چې پلي کېدل به يې د اوبو د مدبريت لپاره گټور وي.

يادو مطالبو ته په پام سره، په داسې حال کې چې ددې اثر نور شرايط تکميل وي، زه د بناغلي څېړندوی سيد عمر اعزامي دا علمي - څېړنيز اثر د څېړنوالۍ علمي رتبې ته د ترقيع لپاره کافي بولم او نوموړي ته په راتلونکې کې د لا زياتو برياليتوبونو هيله کوم.

څېړنوال

بخت محمد بختيار

تقریظ

به مقام محترم ریاست اکادمی علوم افغانستان!

به اساس نامه شماره ۱۵۴۹ مؤرخ ۱۳۹۷/۲/۷ آن مقام محترم، اثر علمی تحقیقی محقق محترم سید عمر اعزامی را تحت عنوان (هایدروپولیتیک افغانستان)، به خاطر ارایه تقریظ مرور نمودم.

اثر از نقطه نظر شکل و محتوا با معیارهای علمی مطابقت دارد و می توان گفت که یک اثر بکر و تحقیقی است، به خاطر غنای بیشتر آن از تجارب و معلومات خود در مورد آب، به خصوص حقوق استفاده از آب های مشترک و فرامرزی، مشورهایی را با محقق محترم شریک نمودم که با جبین باز پذیرفته و به آن ترتیب اثر داده اند.

امروز آب در جهان از زوایای مختلفی مورد توجه قرار گرفته و به یکی از بحث های داغ در محافل علمی و کنفرانس های بین المللی تبدیل شده است. آب با وجود آنکه ظاهراً فراوان بوده و یک ماده ارزان در طبیعت به شمار می رود، مگر در سال های اخیر دسترسی به آب شیرین به دلایلی هم چون: افزایش سرسام آور، تغییر اقلیم و گرمایش کره زمین و کمی نزولات جوی، تهی شدن منابع آب های زیر زمینی، تخریب جنگلات و ساحات سبز و کشمکش کشورها بر سر تقسیم و نحوه استفاده آب های مشترک، با بحران مواجه شده است. عواملی چون جنگ های طولانی، توسعه نیافته گی، نرخ رشد نفوس بالا و نداشتن توان مالی و ظرفیت علمی برای بهره برداری و مدیریت منابع آب و هم چنین قرار گرفتن در یک موقعیت خشک اقلیمی، افغانستان را در موقعیتی قرار داده است که علی الرغم تقاضای رو به افزایش تا هنوز از منابع آبی خود استفاده نموده نتواند. این وضعیت سبب شده تا همسایگان آب های فرامرزی ما را به صورت یکجانبه مورد استفاده قرار داده و در مورد دعوی مالکیت نمایند. ادامه این وضعیت می تواند دورنمای هایدروپولیتیک کشور و روابط ما با همسایگان را با چالش مواجه سازد. بناءً از مقتضیات زمان ما این است تا محققین زوایای مختلف مشکلات و مسایل آبی افغانستان را بررسی نمایند و با ارایه طرح های کاربردی دولت را در این عرصه

کمک نمایند تا باشد که از آب‌های افغانستان به‌عنوان عنصر مهم قدرت و ثروت ملی بهره برداری صورت گیرد.

آقای اعزامی ضمن تحلیل موضوع سیاست آبی کشور در شش فصل، حق مطلب را در محدوده آثار و اسناد دست داشته ادا نموده و با ارایه پیشنهادات مفید، حکومت را به آوردن تحول و تغییر در سیاست آبی و اتخاذ تدابیر لازم برای استیفای حقوق آبی اش در برابر همسایگان ترغیب نموده‌اند.

این‌جانب درحالی‌که تألیف این اثر را برای ترفیع علمی محقق محترم به رتبه علمی معاون سرمحقق کافی و بسنده می‌دانم، موفقیت‌های مزید مؤلف را نیز در عرصه پژوهش و تحقیق آرزو می‌نمایم و به خاطر استفاده اعظمی محققان جوان و دست‌اندرکاران سیاست آب، چاپ اثر را نیز پیشنهاد می‌نمایم.

پوهندوی

نجیب آقا فهمیم

مقدمه

آب یک ماده مهم و حیاتی برای انسان‌ها، حیوانات و نباتات به‌شمار می‌رود و زندگی موجودات حیه بدون آب ممکن نیست، بناءً رابطه انسان با آب یک پیوند ناگسستی و ضروری بوده و این ماده جزء اصلی خلقت تمام موجودات زنده را تشکیل می‌دهد. از همین رو اکثر شهرها و مناطق مسکونی در دامنه کوه‌ها و کنار بحرها، دریاها، چشمه‌ها و کاریزها شکل گرفته‌اند. در نتیجه تحقیقات و پیشرفت‌های حیرت‌انگیزی که در عرصه‌های مختلف علوم صورت گرفته است، آب اهمیت خود را به عنوان سرچشمه حیات و عامل اصلی توسعه و پیشرفت در روند زندگی بشر باز یافته و یکی از اساسی‌ترین عناصر حیات، در کره زمین پذیرفته شده است.

ظهور هایدروپولیتیک در زمره مباحث علمی و تحقیقی، ناشی از ازدیاد اهمیت روزافزون آب می‌باشد؛ زیرا در قرن ۲۰ این حقیقت به اثبات رسیده که آب یک پدیده مهم و چند بعدی است و ابناى آدم همواره بر سر دسترسی، تقسیم و استیلا بر منابع آبی با همدیگر به رقابت و نزاع پرداخته و میان آب و سرنوشت خویش، خط واصل ترسیم نموده‌اند که در نتیجه، این ماده علاوه بر صفت حیاتی بودنش، برای انسان‌ها سرنوشت‌ساز نیز گردیده است. آنگاهی که آب در حوزه سیاست وارد گردید، این ماده به عنوان یکی از عناصر یا ابزارهای مهم قدرت سیاسی نیز شناخته شد، زیرا امروزه کشورهای که از منابع آبی زیاد برخوردار بوده و توان مهار جریان آنها را در جهت رفع نیازمندی‌های ساکنان خویش در ابعاد اقتصادی، سیاسی و امنیتی دارند، همان کشورها در تعاملات بین‌المللی، دولت‌های مقتدر به‌شمار می‌روند، زیرا آب یکی از عناصر مهم قدرت ملی دولت‌ها می‌باشد.

ادعای جدید بودن دانش هایدروپولیتیک ناشی از پی بردن بشر به اهمیت حیاتی آب در سال‌های اخیر است و گرنه سیاست آب یک پدیده جدید نیست و دولت‌ها از ادوار قدیم تا اکنون جهت رفع نیازمندی‌های رعایای خویش از آب ابحار، دریاها، رودهای فرامرزی و انهار، تحت شعاع سیاست‌های ملی و منطقه‌یی خویش استفاده کرده‌اند.

مبحث هایدروپولیتیک به شکل کنونی آن در روابط بین الدول و برقراری مناسبات آن با مسایل امنیتی، پدیده جدیدی است که توسط جان واتر بوری در سال ۱۹۷۹م. رایج شد. عملکردهای سیاسی منوط به اداره جریان آب در اغلب کشورها، خصوصاً در کشورهای واقع در مناطق خشک، نیمه خشک و یا محاط به خشکه بیشتر مطرح است. شکل گیری سیاست های آبی با توجه به اهمیت و نقش آب در ابعاد مختلف زندگی بشر و اقدامات دول در مورد مهار و استفاده از منابع آبی، بالخصوص رودخانه های که از قلمرو چند کشور عبور می کنند، هایدروپولیتیک را به یک موضوع مهم در سیاست جهانی تبارز داده و ممکن است که آب در آینده به یک حربه سیاسی مبدل گردد. به همین خاطر است که دولت ها در تلاش دستیابی به آن با همدیگر درگیر شده و باعث ایجاد وضعیتی می شوند که بحران آب نامیده می شود.

رقابت بر سر منابع آب های مشترک میان کشورها، به صورت جدی توجه و علاقمندی سیاستگذاران عرصه سیاست خارجی را به خود جلب نموده است. دولت ها می توانند به وسیله سیاست خارجی شان با استفاده از مفاهیم و داده های هایدروپولیتیک، زمینه حل و فصل مسالمت آمیز منازعات بر سر منابع آب های مشترک، انتقال بین الحوزوی آب ها، امنیت زیست محیطی آن ها و توسعه همکاری های دو یا چند جانبه میان کشورها را فراهم کنند که در نهایت به توسعه پایدار منجر می شود.

هایدروپولیتیک (Hydropolitic) ترکیبی از دو واژه (آب) و (سیاست) است که تأثیر و نقش آفرینی آب بر سیاست کشورها را مورد مطالعه قرار می دهد. به دیگر عبارت سیاست آب به پالیسی های مربوط به آب و دسترسی به منابع آبی اطلاق می شود که اداره و مهار آب های جاری و بهره برداری مؤثر از آنها و بالآخره تقسیم و حل منازعات ناشی از مالکیت بر آب های شیرین را احتوا می کند، زیرا سیاست آبی عبارت از دانش مطالعه قدرت سیاسی، اقتصادی، حقوقی و زیست محیطی آب است و هدف از آن ارتقای اقتدار سیاسی، تأمین امنیت منطقه ای، توسعه اقتصادی، رفاه اجتماعی و سلامت محیط زیستی جوامع می باشد. و یا هایدروپولیتیک، شناخت استراتژی های آبی یک کشور و مطالعه زمینه های همکاری و تعامل آن با سایر دول و بالآخره جستجوی راه های حل کاهش و ختم بحران های ناشی از آب را تشکیل می دهد.

چون قدرت تکیه گاه اساسی سیاست و سیاست مقوله دربارۀ قدرت است، با ازدیاد نقش روزافزون اقتصاد در حیات بشر و انتقال قدرت از قطعات نظامی به تشبثات اقتصادی، دسترسی به منابع طبیعی یکی از عناصر قدرت می‌باشد. از آن جا که توسعه اقتصادی و پیشرفت صنعتی به منابع طبیعی خصوصاً آب وابسته است، مالکیت یا دسترسی آسان به منابع آبی، یکی از شاخص‌های حفظ یا بسط قدرت در نظر گرفته می‌شود؛ بنابراین در آینده دسترسی به منابع آب قابل اعتماد یکی از منابع قدرت محسوب می‌شود.

هایدروپولیتیک نقش آب را به‌طور مشخص در حوزه‌های سیاسی، امنیتی و حقوقی مورد مطالعه قرار می‌دهد و با توجه به آن، این رشته سیاسی ناگزیر از کاربرد روش‌های گوناگون برای درک و دانستن ابعاد مختلف آب است، ولی در میدان عمل قضایای آن بیشتر وارد حوزه سیاست خارجی دولت‌ها می‌گردد. لهذا رابطه میان سیاست و آب، فقط در قلمرو حاکمیت دولت‌ها برقرار می‌شود.

همکاری و مذاکره در مورد آب، مدیریت آب، مسایل محیط زیست و نقش آب در توسعه اقتصادی، از جمله مسایل اساسی در تعاملات کشورها با یکدیگر بوده و ابزار سیاست خارجی آن‌ها تلقی می‌شود که امروزه به نام «دیپلوماسی آب» یاد می‌شود. دخیل شدن آب در سیاست خارجی دول، نقش دوگانه دارد؛ آب گاهی وسیله دوستی و همکاری و گاهی هم مایه دشمنی و کشمکش می‌شود، البته این نقش آفرینی مربوط می‌شود به نحوه مدیریت آب‌های مشترک و فرامرزی توسط دولت‌ها.

رشد روزافزون جمعیت، تغییرات اقلیمی و کاهش بارندگی‌ها و مصرف بی‌رویه آب موجود در زمین، موجب کاهش مقدار آب شده و بالا گرفتن منازعات حقوقی بر سر مالکیت آب و کنترل آب دریاها فرامرزی، این ماده حیاتی را به یک عنصر مهم در سیاست خارجی و دیپلوماسی دولت‌ها مبدل کرده است. کشورهای که بنابر دلایل فوق با کمبود آب مواجه‌اند و یا برای تدارک آب مورد نیاز خویش به ممالک همسایه و خارجی متکی‌اند، از احتمال بعید نیست که در آینده با بحران خطیر کم‌آبی مواجه شده و به‌خاطر دسترسی به آب مورد ضرورت، به جنگ متوسل شوند. عوامل اصلی رویارویی در بعضی از مناطق جهان به سبب کم‌آبی، نزاع بر سر مالکیت آب‌ها و نحوه مهار آب دریاها بوده است. به طور مثال:

حفاظت از سدهای عظیم آب شیرین که به مقصد تولید انرژی و توسعه زراعت و سرسبزی محیط زیست اعمار می‌شوند، از اهمیت خاصی برخوردارند، زیرا این سدها هر کدام با داشتن تأسیسات پیچیده، وسیع و پرمصرف، به اندازه شهرهای کوچک وسعت دارند که در صورت بروز جنگ، ممکن است هدف حملات خصمانه و خرابکارانه قرار بگیرد، مواظبت جدی از این تأسیسات قیمتی و عام‌المنفعه، جزء وظایف امنیتی دولت‌ها به‌شمار می‌روند.

مدیریت آب‌های مشترک و فرامرزی، از مهمترین موضوعات سیاسی میان کشورها در منطقه و جهان است. در عرصه سیاسی و امنیتی آب می‌تواند منافع یک کشور را تهدید نموده و این مسأله منجر به ایجاد تنش داخلی و یا فرامرزی شود. بناءً بحث آب ضمن سیاسی بودن، در عین زمان یک مسأله امنیتی نیز است و تمرکز آن بیشتر به تعامل میان دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و دیگر بازیگران مسایل آب می‌شود، از اینرو می‌توان گفت که امروزه سیاست آبی به یکی از مباحث محوری مسایل امنیتی در جهان مبدل شده‌است.

پس از جنگ جهانی دوم مرزهای خیلی از کشورها به گونه‌ای تعیین شده‌اند که دریاها و حوزه‌های آبی از مرزهای دو و یا چند کشور عبور نموده و پدیده آب‌های مرزی و فرامرزی یا دریاهاى مشترك را به وجود آورده‌اند. با توجه به اینکه بسیاری از رودخانه‌ها به یک کشور محدود نیست، همکاری دوامدار دولت‌ها در عملی نمودن پالیسی‌های مدون، در جهت استفاده، کنترل و مدیریت سالم آب یک امر ضروری است، زیرا کشمکش بر سر آب همیشه از نبود و یا کمبود آب به وجود نمی‌آید، بلکه گاهی عواملی چون نارسایی‌های عدم دسترسی به منابع آب، مدیریت نامناسب و به مخاطره افتادن پاکی محیط زیست باعث بحران آب می‌شود. نگرانی از دست دادن حاکمیت ملی در اداره آب‌ها، برداشت‌های منفی در مورد خطرات و مزایای همکاری، همچنان کمبود ظرفیت و ضعف اراده سیاسی، سد راه مساعی دیپلماتیک در اطفای بحران آب می‌گردند. حسن نیت و تلاش مخلصانه برای عقد قراردادهای دو جانبه و چند جانبه می‌تواند از بروز پیامدهای ناگوار اختلاف کشورها بر سر آب جلوگیری کند. همکاری‌های متقابل در مورد آب‌های فرامرزی، به ترویج فرهنگ تعامل و همدردی میان دولت‌ها در همه ابعاد گردیده و به آنها کمک می‌کند که در مقابل حوادث طبیعی و تغییرات آب و هوا انعطاف‌پذیر باشند و برای مقابله با آن به همدیگر دست همکاری و مودت دراز نمایند.

هدف تحقیق: چون مقدار آب شیرین در جهان ثابت بوده و تعداد مصرف کنندگان آن همه ساله اضافه می گردند، هر سال در مقدار مصرف آب افزایش می آید و ازدیاد تقاضا برای دسترسی به آن، باعث درگیری‌ها و مناقشات بر سر تقسیم آب، به خصوص در مناطق خشک و کم آب جهان گردیده است. در حال حاضر در حدود ۷۰ فیصد از آب‌های جاری روی زمین که توسط کشورها به طور مشترک مورد استفاده قرار می گیرند، احتمال بروز اختلاف و مناقشه میان دول، بر سر آن‌ها وجود دارد. بدیهی است وقتی که مواد اساسی مورد نیاز بشر، کاهش یابد و تقسیم صلح آمیز آن مساعد نگردد، بشر به آخرین راه حل (جنگ) رو می آورد. به همین دلیل صاحب نظران علوم سیاسی پیش بینی می نمایند که به لحاظ کسب روزافزون اهمیت آب، جنگ آینده بشر بر سر آب خواهد بود.

چون حل معضلات پیچیده‌ای مربوط به آب، با برقراری روابط متقابل و گفتگو و مذاکره میان کشورهای همسایه میسر می گردد، هدف این تحقیق تأکید بر داشتن سیاست خارجی روشن در بخش آب و تلاش در جهت حفاظت منابع آبی به مثابه سرمایه عظیم ملی، استفاده مؤثر از منابع مزبور توسط نیازمندان و متقاضیان، با در نظر داشت موازین شرعی و پرنسپ‌های حقوقی می باشد. در این رساله سعی به عمل آمده تا پالیسی‌های آبی افغانستان به مقصد اداره و بهره‌برداری مؤثر از آب‌های داخلی و دریا‌های فرامرزی و مشترک مورد بررسی قرار گیرد و در ثانی روی این نکته تأکید شده تا از آب‌های جاری کشور در جهت انکشاف اقتصادی و اجتماعی، توسعه روابط سیاسی در مستوای منطقه‌یی و بین‌المللی استفاده مؤثر صورت بگیرد و با مهار دریاها از هدر رفتن آب‌های جاری کشور به ممالک همسایه جلوگیری شده و راه‌های حل معضلات آبی فیما بین افغانستان و کشورهای همسایه نیز جستجو گردد.

ضرورت تحقیق: امروزه آب به مثابه سرمایه با ارزش، حیاتی و گرانبهای ملی به پیمانۀ فراوان در دره‌ها، وادی‌ها و دشت‌های افغانستان جاری است، ولی بنابر مدیریت ناسالم، مقادیر زیاد این سرمایه ملی به کشورهای همسایه، سرازیر شده و افغان‌ها از مزایا و برکات آن محروم مانده‌اند. هر چند پیشرفت‌های علمی و تکنولوژی در سده‌های اخیر، امکان مهار دریاها را آسان ساخته و با اعمار بندها بر روی رودخانه‌ها به مقصد تولید انرژی و آبیاری دشت‌های خشک و

سوزان و ساختن دیوارهای استنادی، جهت کنترل سیلاب‌های مدهش و ساختن بندهای آبگردان به مقصد ذخیره ساختن آب، زمینه‌های استفاده تدریجی از آب را میسر ساخته است؛ اما در کشور ما به دلیل جنگ‌های طولانی مدت که تا اکنون هم ادامه دارد، عده از مردم تا هنوز هم در کنار رودخانه‌ها با کمبود آب مواجه‌اند.

مهار و کنترل آب‌های کشور از یک سو و حل معضلات ناشی از اختلافات آبی میان افغانستان و کشورهای همسایه از سوی دیگر و بالاخره اتخاذ تدابیر و قایوی برای رفع کمبود آب و در مجموع حل بحران آب، مسایلی‌اند که تحقیق پیرامون این موضوع را مهم و مبرم می‌سازد.

روش تحقیق: چون هدف از نوشتن این رساله بررسی پالیسی‌های آبی و شناسایی رابطه سیاست با آب و بررسی مناسبات آبی افغانستان با کشورهای همسایه می‌باشد، پس شیوه نگارش آن، توصیفی-تحلیلی به روش کتابخانه‌ای بوده و هنگام ضرورت، از روش جمع آوری حقایق و کسب معلومات از اهل خبره نیز کار گرفته شده است. همچنان از روش مراجعه به آثار، کتب، اسناد و اطلاعات مورد ضرورت با استفاده از کتابخانه‌ها و سایت‌های انترنیتی به گونه مقایسوی استفاده شده است.

مواد و مدارک تحقیق: کتب و آثار چاپ شده در داخل و خارج کشور پیرامون آب، پالیسی‌ها و استراتژی‌های دولت درباره آب، مدیریت و کنترل آبها، مطالب منتشره در رسانه‌های تصویری و چاپی، معاهدات، توافقنامه‌ها و تفاهنامه‌های منعقد میان افغانستان و دول همسایه، قوانین و فرامین تقنینی نافذه درباره آب و سایر اسناد ملی و بین‌المللی و همچنان گفتگو با دست‌اندرکاران سکتور آب، مهمترین مواد و مدارک کار برده شده در این رساله تحقیقی می‌باشند.

سوالات تحقیق: طی سالیان متمادی است که قسمتی زیادی آب دریا‌های خروشان افغانستان بدون استفاده در داخل، به خارج مرزها به کشورهای همسایه سرازیر می‌شوند؛ در حالیکه کشور ما به این ماده حیاتی اشد نیاز دارد، پس سوالات مطرح شده در زمینه این است که آیا در نبود یک سیاست آبی مدون، دولت افغانستان می‌تواند آب‌های جاری خود را مهار و مدیریت کند؟ در صورت بروز اختلاف بر سر تقسیم منابع آبی با کشورهای همسایه، با آنها چگونه برخورد کند؟ و سوال دیگر اینکه آیا افغانستان بدون مهار و مدیریت آب‌های

جاری‌اش می‌تواند مدارج انکشاف، خودکفایی و نیرومندی را بیماید؟ یقیناً همه این سوال‌ها جواب دارند که شرح و تفصیل آنها در مباحث مربوطه و نتیجه‌گیری اشاره شده‌است؛ زیرا افغانستان یک کشور زراعتی است و بدون احیای سکاتور زراعت و مدیریت آب‌هایش، نمی‌تواند به کاروان دول انکشاف یافته و مترقی پیوندد.

طرح مسأله: هایدروپولیتیک (سیاست آبی) در این برهه حساس تاریخ کشور ما به این دلیل به عنوان یک موضوع مهم جلوه می‌کند که آب یک سرمایه‌ی قیمتی افغانستان است و افغان‌ها بنابر عوامل متعدد تا هنوز از این ثروت عظیم خویش استفاده لازم نکرده‌اند؛ با فروکش کردن جنگ و بحران چهل ساله، اکنون وقت آن فرارسیده که دولت به‌خاطر رسیدن به اهداف انکشاف اقتصادی و نیرومندی‌اش این سرمایه‌ی گرانبهای ملی را مهار و مدیریت نماید.

سازماندهی مسایل تحقیق: در این رساله طی یک مقدمه و شش فصل، مطالبی مربوط به سیاست آبی به رشته تحریر درآمده‌است. در فصل اول روی پیشینه موضوع، نکاتی به عرض رسیده‌است و در فصل دوم تحت عنوان «معلومات عمومی در باره آب» مباحث چون آب مایه حیات و ماده شگفت‌انگیز، اهمیت آب در روایات دینی، اهمیت سیاسی، اقتصادی و امنیتی آب، منابع، انواع و دوران آن در طبیعت بحث شده‌است. در فصل سوم تحت عنوان «وضعیت حقوقی رودخانه‌های بین‌المللی در پرتو حقوق دریاها» نظریات چهارگانه دانشمندان حقوق بین‌الملل در باره مالکیت آب‌ها و قواعد حقوق بین‌المللی درباره نحوه استفاده و مالکیت آب‌های مرزی و فرامرزی، بحث به عمل آمده‌است. در فصل چهارم روی مسأله «بحران آب» حول موضوعات چون معضلات ناشی از کمبود آب، آب سبب تقابل و اصطکاک منافع میان دولت‌ها، تشکیل شورای جهانی آب، تصامیم نهادهای بین‌المللی در باره آب و حق ترانزیت و راهیابی افغانستان به بحر آزاد؛ تحقیق گردیده‌است. در فصل پنجم حوزه‌های آبی افغانستان مورد مطالعه قرار گرفته و ضمن آن وضعیت حقوقی هر پنج حوزه آبی کشور به بررسی گرفته شده‌است. در فصل ششم روی مشی سیاست آبی افغانستان برای تنظیم و اداره آب‌های داخلی و فرامرزی روشنی انداخته شده، سپس موانع و

چالش‌های مدیریت آب‌ها بر ملا شده و در اخیر با ارایه طرح‌های عملی، نتیجه‌گیری و ارایه چند پیشنهاد پایان یافته است.

لازم به تذکر است که مطالب گردآوری شده تحت عنوان (هایدروپولیتیک افغانستان)، فقط آغازی است به خاطر جلب توجه پژوهشگران جهت تحقیقات مزید در این زمینه؛ بررسی موضوع سیاست آبی در این رساله به دلیل محدودیت منابع و کمبود آثار مورد نظر و عدم دسترسی به اسناد، ارقام و آمار کافی و مؤثق، کامل نمی‌باشد و تحقیق حاضر فقط برداشتن گام نخست است در این بادیه تا دست اندرکاران سکتور آب کشور با طراحی موضوعات مفید و مهم دیگر در این باب و نیز تکمیل پالیسی‌های ناقص گذشته خویش در این بخش، از حریم منابع آبی کشور حراست شایسته نمایند.

اثر هذا که از تصویب شورای علمی اکادمی علوم افغانستان گذشته است، پس از آراسته‌شدن به زیور چاپ، منحيث یک اثر علمی پذیرفته شده، در عرصه تیوریک مورد مطالعه پژوهشگران و دانشجویان رشته حقوق و علوم سیاسی و سایر علاقمندان قرار خواهد گرفت و در عرصه عمل نسخه مفیدی است برای مدیران سکتور آب و سیاست خارجی، در جهت غنای پالیسی‌ها و استراتژی‌های آبی به مقصد اداره و کنترل آب‌های سرگردان و جاری افغانستان به منظور انکشاف اقتصادی و تقویة اقتدار ملی دولت در میان کشورهای منطقه و جهان.